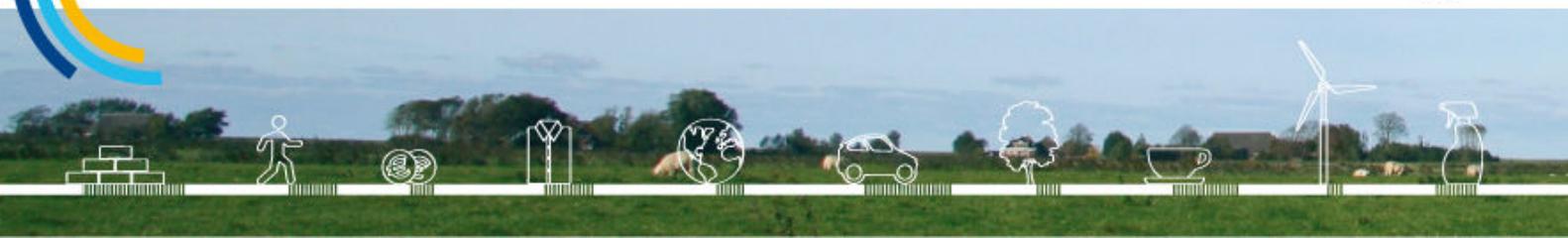

LOKALE DUURZAAMHEIDSMETER

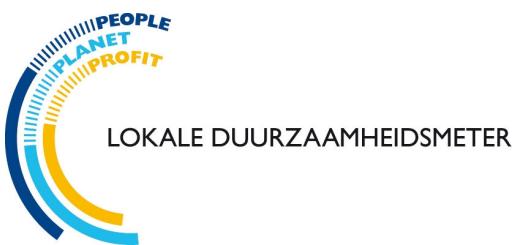
Een initiatief van COS Nederland

STAND VAN ZAKEN

November 2009

WWW.DUURZAAMHEIDSMETER.NL

Helpdesk

Helpdesk Lokale Duurzaamheidsmeter
Oudegracht 86
1811 CM Alkmaar
(072) 520 25 17
www.duurzaamheidsmeter.nl
info@duurzaamheidsmeter.nl

De Lokale Duurzaamheidsmeter is een instrument van COS Nederland, vereniging van COSSen, regionale centra voor internationale samenwerking. Voor vragen kunt u ook terecht bij een COS in uw eigen regio.

INHOUD

1. INLEIDING	4
Drie vragenlijsten	4
Alles online	4
Editie 2009	4
Dank	4
2. ACHTERGROND	5
Duurzame ontwikkeling	5
Gemeenten spelen een sleutelrol	5
Historie Lokale Duurzaamheidsmeter	6
Denk mondiaal, handel lokaal	6
3. PROCESINSTRUMENT	7
Doel: inspiratie, transparantie en uitwisseling	7
Verantwoording vragenlijsten	7
Scores	7
Invullen vragenlijsten	8
4. RESULTATEN	9
Totaalbeeld	9
People	10
Planet	14
Profit	17
5. CONCLUSIES	20
Inhoudelijk	20
Proces	21
6. KANTTEKENINGEN EN VOORUITBLIK	22
 Bijlage 1 - OVERZICHT RESULTATEN PER PROVINCIE	23

1. INLEIDING

De Lokale Duurzaamheidsmeter biedt inzicht welke ambities en initiatieven een gemeente heeft op het gebied van duurzame ontwikkeling. Het instrument bestaat sinds 1999 en is ontwikkeld door COS Nederland, de vereniging van centra voor internationale samenwerking. COS voert eens in de vier jaar actief campagne om zoveel mogelijk gemeenten deel te laten nemen aan de Lokale Duurzaamheidsmeter.

Het voorliggende rapport is een weerslag van de stand van zaken op **1 november 2009** met achtergronden en de lessen die uit de huidige en eerdere campagnes getrokken kunnen worden.

Drie vragenlijsten

De Lokale Duurzaamheidsmeter volgt de drie pijlers van duurzaamheid, te weten *People*, *Planet* en *Profit*. De vragenlijsten zijn vervolgens onderverdeeld in 3 thema's:

PEOPLE	PLANET	PROFIT
Accent op de sociale dimensie van duurzaamheid I. Burgerparticipatie 2. Sociaal beleid 3. Internationale samenwerking	Accent op de ecologische dimensie van duurzaamheid I. Klimaat & energie 2. Duurzaam waterbeheer 3. Natuur & milieu	Accent op de economische dimensie van duurzaamheid I. Duurzame overheid 2. Duurzame mobiliteit 3. Duurzaam bedrijfsleven

Via de website www.duurzaamheidsmeter.nl kunnen de drie vragenlijsten ingevuld worden.

Alles online

De kracht van de Lokale Duurzaamheidsmeter is het gegeven dat alle vragen en resultaten voor iedereen toegankelijk zijn via de website www.duurzaamheidsmeter.nl. Door het invullen van de vragenlijsten biedt een gemeente haar inwoners, maatschappelijke organisaties, lokale politici, collega's en andere geïnteresseerden de kans om zich te informeren over wat er lokaal gebeurt en mogelijk is omtrent duurzame ontwikkeling.

Editie 2009

Tussen 2005 en heden is er qua kennis en beleidskaders veel vooruitgang geboekt om het maken van duurzame keuzes te bevorderen. De Lokale Duurzaamheidsmeter is in 2009 geactualiseerd. Bij het aanpassen van de vragenlijsten is uiteraard al het mogelijke gedaan om de situatie anno 2009 te kunnen vergelijken met resultaten uit eerdere jaren.

Dank

Voor het actualiseren van de vragenlijsten hebben we dankbaar gebruik mogen maken van input en feedback van de onderstaande personen/organisaties:

- Sjaak de Ligt (Klimaatverbond)
- Linda IJmker (Milieudefensie)
- Thijs de la Court (wethouder Lochem)
- Martien Das en Paula Huismans (SenterNovem)
- Ronald Bellekom (VNG)
- Maarten Visscher (Milieudefederatie)
- Luuk Schouten (NMU)
- Gemeenten Gouda/Amstelveen/Alkmaar

Wij zijn hen allen heel erkentelijk voor de tijd en raad die ze ons geschenken hebben bij het ontwikkelen van de nieuwe editie. Uiteraard is en blijft COS Nederland geheel verantwoordelijkheid voor de inhoud en uitvoering van de Lokale Duurzaamheidsmeter.

2. ACHTERGROND

Duurzame ontwikkeling

"Duurzame ontwikkeling: Een ontwikkeling die kan voorzien in de behoeften van de huidige generaties zonder die van de toekomstige generaties in gevaar te brengen."

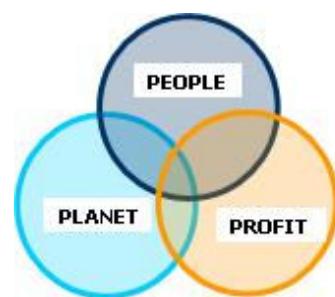
(WCED-rapport 'Our common future' oftewel het Brundtland-rapport, 1987)

Bij duurzame ontwikkeling komen ecologische, economische en sociale belangen bij elkaar. Op die manier wordt duidelijk rekening gehouden met de belangen van zowel de huidige als toekomstige generaties, zowel 'hier' als 'daar'. Duurzame keuzes zijn in het ideale geval ecologisch verantwoord, sociaal acceptabel (gewenst) én economisch rendabel. Het gaat vooral om het zoeken naar een goede balans tussen de drie P's.

People: rekening houden en zorgzaam omgaan met mensen en hun ambities, hier en daar, nu en later. Waardering voor ieders rol in de maatschappij en het zorgen voor welzijn.

Planet: rekening houden met de natuurlijke productie en het zelfherstellende vermogen van de aarde. Waarborgen van de kwaliteit van een ieders leefomgeving.

Profit: rekening houden met economische haalbaarheid én rechtvaardigheid. Creëren van kansen om duurzaam te ondernemen en het zorgen voor welvaart.

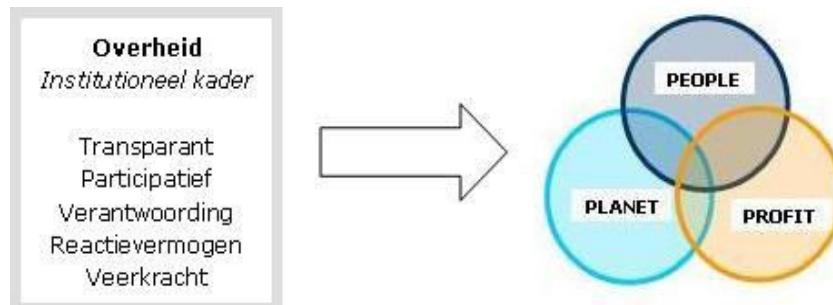

Gemeenten spelen een sleutelrol

"De overheid zal samenhang moeten bevorderen tussen alle terreinen waar duurzaamheid vorm kan en moet krijgen."

(Directeur MNP, voorwoord tweede Duurzaamheidsverkenning 2007)

Een duurzaamheidsbeleid betekent kortweg dat er in de besluitvorming een heldere afweging wordt gemaakt tussen de consequenties van verschillende keuzes vanuit economisch, sociaal én ecologisch perspectief. Een kant-en-klare oplossing voor de ideale balans is niet vorhanden: er zullen bewust keuzes gemaakt moeten worden.

Historie Lokale Duurzaamheidsmeter

De Lokale Duurzaamheidsmeter startte in 1999 met de eerste meting, onder de naam 'Lokale Duurzaamheidsspiegel'. Het was een initiatief van NCDO geïnspireerd op de internationale campagne Local Agenda 21¹. Tachtig gemeenten deden aan de allereerste editie mee, er waren toen nog acht vragenlijsten. De eerste winnaar was de gemeente Rotterdam. Bij de start was een wisselbokaal ontworpen, die vervolgens naar Breda ging.

De 'spiegel' kreeg in 2004 een doorstart in de vorm van de huidige '*Lokale Duurzaamheidsmeter*'. De duurzaamheidsmeter werd aangepast: minder vragenlijsten, actuelere vragen en een betere presentatie van resultaten en deelname van meer gemeenten. In de periode 2004-2005 namen 432 gemeenten deel aan één of meerdere onderdelen van de duurzaamheidsmeter. De resultaten boden voor velen een aardige inspiratiebron om aandacht te genereren voor duurzaamheid tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2006.

In 2006-2007 is een deel van de vragenlijsten aangepast en gebruikt voor een landelijke benchmark Duurzaam Inkopen. De vragenlijsten en resultaten van voorafgaande jaren zijn nog steeds beschikbaar via de website www.duurzaamheidsmeter.nl.

Denk mondiaal, handel lokaal

Als belangrijke (mondiale) vraagstukken en daaraan gerelateerde (internationale) afspraken, om samen aan een oplossing te werken, niet verder vertaald worden naar lagere overheden, dan blijven het niet meer dan 'papieren tijgers'.

*"Ultimately it is in the streets of your cities and towns that the value of what's decided here will be tested.
While our Goals are global, they can most effectively be achieved through action at local level."*

(Kofi Annan, VN-top over Millenniumdoelen, 2005)

In vervolg op deze oproep lanceerde VNG in 2007 de campagne Millennium Gemeente. Het concept verbindt duidelijk de mondiale duurzaamheidsagenda met de lokale gemeentepraktijk van alle dag. Meer informatie: www.millenniumgemeente.nl

Internationale afspraken voor duurzame ontwikkeling

Het gevoel van vooral samen verantwoordelijk te zijn voor de kwaliteit van toekomstig leven is bij uitstek zichtbaar in alle inspanningen om internationale afspraken te maken. Hieronder in het kort de internationale agenda die ten grondslag ligt aan ook het Europese en Nederlandse duurzaamheidsbeleid.

- **Universele Verklaring van de Rechten van de Mens** (1948). Hieruit is een grote hoeveelheid van sociale afspraken voortgekomen en deze verklaring vormt tevens de basis van ons sociaal beleid.
- **ILO-conventies** over arbeidsrechten (1917-2007)
De International Labour Organisation (ILO) heeft een aantal fundamentele normen (conventies) op het gebied van arbeidsomstandigheden ontwikkeld als referentiekader voor het gedrag van ondernemingen.
- De Brundtlanddefinitie werd in 1992 tijdens de VN-conferentie over milieu & ontwikkeling in Rio de Janeiro enthousiast omarmd en vertaald in de zogeheten '**Internationale Agenda 21**'. Dit was onder andere het startpunt van de huidige klimaatafspraken. In de daaropvolgende VN-top in Johannesburg in 2002 is het belang en de inhoud van deze afspraken nogmaals onderschreven en zijn de plannen verder uitgewerkt.
- De gedeelde zorgen die het fundament waren van Agenda 21 vormden eveneens de basis voor het opstellen van de zogeheten **Millenniumdoelen**. Dit zijn acht concrete en resultaatgerichte afspraken die alle regeringleiders in september 2000 hebben ondertekend. **Hierover moet de wereld in 2015 rekkenschap afleggen**. Voor meer informatie: www.millenniumdoelen.nl

¹ "The Local Agenda 21 (LA21) Campaign promotes a participatory, long-term, strategic planning process that helps municipalities identify local sustainability priorities and implement long-term action plans. It supports good local governance and mobilizes local governments and their citizens to undertake such multi-stakeholder process." Meer informatie over LA21 is te vinden via de International Association of Local Governments for Sustainability: www.iclei.org

3. PROCESINSTRUMENT

Doel: inspiratie, transparantie en uitwisseling

De Lokale Duurzaamheidsmeter is vooral bedoeld als procesinstrument, als inspiratiebron. Zoals haar 'founding father' Thijs de la Court in de beginjaren schreef: "Het is geen 'proces', geen 'scenario' en geen 'wetenschappelijk onderzoek' maar slechts een grove indicator. Ze geeft een maat van de beleidsinspanningen van de lokale overheid op het gebied van duurzame ontwikkeling."

Bij de Lokale Duurzaamheidsmeter gaat het er niet zozeer om wie de winnaar is. Het is vooral bedoeld om vragen, debat en uitwisseling van ervaringen te stimuleren over de betekenis en invulling van duurzame ontwikkeling op lokaal niveau.

Duurzame keuzes maken kun je alleen in samenspel doen met verschillende actoren. Het maken van duurzame keuzes gaat ook beter als er transparante communicatie is. Dit is altijd de belangrijkste kracht van de Lokale Duurzaamheidsmeter geweest: het bieden van een informatie- en vooral inspiratiebron die voor iedereen toegankelijk is.

"Ik ben om verschillende redenen enthousiast over deze Lokale Duurzaamheidsmeter. Ten eerste is het belangrijk dat we als overheid laten zien dat we onze verantwoording nemen. In het streven naar een duurzame samenleving heeft de overheid een voorbeeldfunctie en zeker op lokaal niveau, dicht bij de mensen, heeft dat effect.

Ten tweede is de duurzaamheidsmeter transparant. Gemeenten kunnen op de website van elkaar zien waar ze staan. Dat leidt tot gezonde concurrentie, en het biedt ook mogelijkheden om van elkaar te leren. Als de één hoog scoort op een punt waar jij laag scoort dan is een telefoontje zo gepleegd. Ik heb begrepen dat dit ook zo werkt."

(Minister Ter Horst, speech tijdens huldiging koplopers 9-9-09)

Verantwoording vragenlijsten

De Lokale Duurzaamheidsmeter heeft zich van meet af aan gericht op een selectie van beleidsintenties en -maatregelen. De keuzes van vragen is gebaseerd op een brede consultatie met deskundigen, afkomstig van vele organisaties en instituten, bestuurders en beleidsambtenaren. De vragen zijn simpel en concreet en worden met een 'ja' of 'nee' beantwoord. Het aanbrengen van enige nuance is mogelijk: per vragenlijst kan een voorstel voor correctie worden ingediend, variërend van -3 tot +3 punten. Toekenning vindt plaats op basis van de bijbehorende motivatie.

Zoals al aangegeven in de inleiding, zijn de vragenlijsten van 2005 met hulp van diverse (ervarings)deskundigen geactualiseerd. Hierbij is wel zoveel mogelijk getracht om een vergelijking met voorafgaande jaren mogelijk te maken.

Scores

Besloten is om in 2009 een wat meer rigide systeem aan te houden voor de waardering van de antwoorden:

- Formele beleidskaders: waardering van 2 punten
- Uitvoering: waardering van 1 punt
- Extra waardering: waardering van 3 punten (voor beleid waar duidelijk een grote ambities blijkt om lokaal een extra impuls te geven aan duurzame ontwikkeling)

Daarnaast is gezocht naar de juiste balans tussen de drie vragenlijsten.

Invullen vragenlijsten

De verantwoording voor de antwoorden ligt bij de gemeente zelf. Dit neemt niet weg dat in diverse gemeenten ook maatschappelijke organisaties betrokken zijn geweest bij het invullen van vragenlijsten. Het feit dat de resultaten publiekelijk toegankelijk zijn, zorgt ervoor dat gemeenten zorgvuldig met de beantwoording omgaan (sociale controle).

Voor het invullen van de vragenlijsten heeft COS Nederland het College en de Raad uitgenodigd om deel te nemen. Daarnaast zijn alle contactambtenaren van vorige edities benaderd en is via eigen netwerk het maatschappelijk middenveld benaderd.

Ook na 1 november 2009 kunnen gemeenten de vragenlijsten invullen. De score wordt zichtbaar op de website. Gemeenten krijgen inzicht hoe hun score zich verhoudt tot de score van andere gemeenten. Indien zij daar hulp bij nodig hebben, kunnen ze gebruik maken van de helpdesk.

Ranglijsten en tussenrapportage

Eens in de vier jaar maakt het COS een stand van zaken op. We analyseren de resultaten in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen en publiceren een ranglijst. Na op 9/9/09 een eerste stand van zaken in het kader van de Dag van de Duurzaamheid te hebben gepubliceerd, is dit de eindrapportage van de campagne in 2009. De stand van zaken in november 2009 zal het eikpunt zijn voor een volgende editie in 2013-2014.

Uit de lokale pers:

10/9/09 Het Stadsblad Breda
Breda weer duurzaamste gemeente van Nederland

BREDA - Op de Dag van de Duurzaamheid, woensdag 9 september, heeft de Bredase wethouder W. Willems van Milieu, Cultuur & Verkeer een duurzaamheidsmeter ontvangen uit handen van minister Ter Horst van Binnenlandse Zaken. 24/11/09 Limburgse courant

24/9/09 Limburse Courant
Maastricht op plaats 10 in Lokale Duurzaamheidsmeter

In de Lokale Duurzaamheidsmeter komt Maastricht met stip binnen op een verdienstelijke 10e plaats. [...] De gemeente is tevreden met de huidige 10e plaats. De meter gaat over de meest voor de hand liggende punten in duurzaamheid en de tiende plaats is een teken dat de gemeente op de goede weg is. De komende jaren wil Maastricht het duurzaamheidprincipe verder ontwikkelen, aansluitend bij de strategische speerpunten van de stad: kennis, wonen en cultuur.

10/12/09 Tynaarlo.nieuws.nl:
Tynaarlo scoort 13e plaats lokale duurzaamheidsmeter

Tynaarlo scoort een 13e plaats op de lokale duurzaamheidsmeter van het Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking (COS). Tynaarlo is de eerste Drentse gemeente in de lijst en alleen grotere steden als Groningen, Delft, Breda, Alkmaar, Tilburg, Amersfoort e.a. staan hoger dan Tynaarlo. De lokale duurzaamheidsmeter biedt inzicht in welke ambities en initiatieven een gemeente heeft op het gebied van duurzame ontwikkeling.

4. RESULTATEN

Totaalbeeld

In de periode april 2009 tot november 2009 hebben 167 gemeenten één of meerdere vragenlijsten ingevuld. In deze betreffende gemeenten samen wonen ruim **8 miljoen** mensen, oftewel **49%** van de Nederlandse bevolking.

Breda en **Alkmaar** gaan dit jaar samen aan kop, op de voet gevolgd door Nijmegen, Groningen, Tilburg en Amersfoort. Al deze gemeenten haalden meer dan 90% van de maximale score.

Algemene trends

Anno 2009 is het dringen aan de top. Veel gemeenten scoren dit jaar een voldoende of zelfs ruim voldoende.

Veel gemeenten die duurzaamheid hoog in het vaandel dragen, zijn geen onbekende voor de Lokale Duurzaamheidsmeter: ook bij eerdere metingen bevonden zij zich in de kopgroep. In onderstaande tabel een overzicht van de top tien door de jaren heen.

Koplopers 1999 - 2005					
1999	2000	2001	2002	2003	2004/05
Rotterdam	Breda	Breda	Breda	Breda	Tilburg
Nijmegen	Den Haag	Boxtel	Boxtel	Delft	Delft
Breda	Almere	Amersfoort	Zoetermeer	Eindhoven	Alkmaar
Groningen	Amersfoort	Wageningen	Leiden	Boxtel	Breda
Leeuwarden	Nijmegen	Oosterhout	Haarlem	Haarlem	Dordrecht
Boxtel	Rotterdam	Zutphen	Ridderkerk	Tilburg	Apeldoorn
Tilburg	Apeldoorn	Nieuwegein	Bernheze	Groningen	Eindhoven
Amsterdam	Nieuwegein	Heerhugowaard	Nieuwegein	Oosterhout	Boxtel
Amstelveen	Tilburg	Leiden	Tilburg	Leiden/Renkum/Zwolle	Hengelo
Wageningen	Leiden	Leidschendam	Amersfoort		Leeuwarden

Topscores per provincie

In de **bijlage 1** wordt een overzicht gegeven van de best scorende gemeenten per provincie.

Grote gemeenten scoren gemiddeld hoger

Kleinere gemeenten scoren gemiddeld lager op de Lokale Duurzaamheidsmeter dan grote gemeenten. Echter gemeenten in de noordelijke provincies als **Bolsward** (9.730 inwoners), **het Bildt** (10.933 inwoners) en **Leek** (19.289 inwoners) laten zien dat een hoge score wel degelijk mogelijk is; deze kleine gemeenten scoorden ruim voldoende (> 70%).

Categorie	Totaal in NL	Deelnemers LDM	Gemiddelde score LDM		
Inwoners	Aantal	Aantal	%	Punten	%
> 100.000	25	17	10,2	112	77,3
80-100.000	11	6	3,6	116	80,2
60-80.000	21	17	10,2	94	64,9
40-60.000	43	21	12,7	83	57,6
20-40.000	156	64	38,6	75	51,9
< 20.000	184	42	25,3	65	44,5

Boven de 100.000 inwoners wordt het steeds lastiger om vragen met een eenduidig 'ja' of 'nee' te beantwoorden. Hierbij willen we graag aantekenen dat er in Amsterdam zeker interesse bestond om deel te nemen aan de Lokale Duurzaamheidsmeter, maar dat het te gecompliceerd bleek te zijn om uit te zoeken welke vragen centraal dan wel op stadsdeelniveau neergelegd moesten worden.

PEOPLE

De sociale dimensie van duurzame ontwikkeling

Centrale vragen in de vragenlijst *People* waren: wat doet de gemeente om haar burgers zoveel mogelijk te betrekken bij het maken van (politieke) beleidskeuzes? En wat doet ze verder om haar sociale kapitaal, waar nodig, te beschermen en, waar mogelijk, te versterken? In hoeverre heeft de gemeente aandacht voor het bevorderen van wereldburgerschap?

Na een overzichtje van de best scorende gemeenten volgen hieronder de gemiddelde scores per vraag voor de drie subthema's van de vragenlijst *PEOPLE*, respectievelijk Burgerparticipatie, Sociaal Beleid en Internationale Samenwerking.

Best practices vragenlijst People 2009

Nijmegen	98%
Leidschendam-Voorburg	96%
Breda	96%
Apeldoorn	96%

Nijmegen scoort duidelijk het hoogst op de vragenlijst *PEOPLE*.

Foto: wethouder Van der Meer (Nijmegen) ontvangt de 'Duurzaamheidsmeter' uit handen van minister Ter Horst, 9-9-2009 in Den Haag

Burgerparticipatie

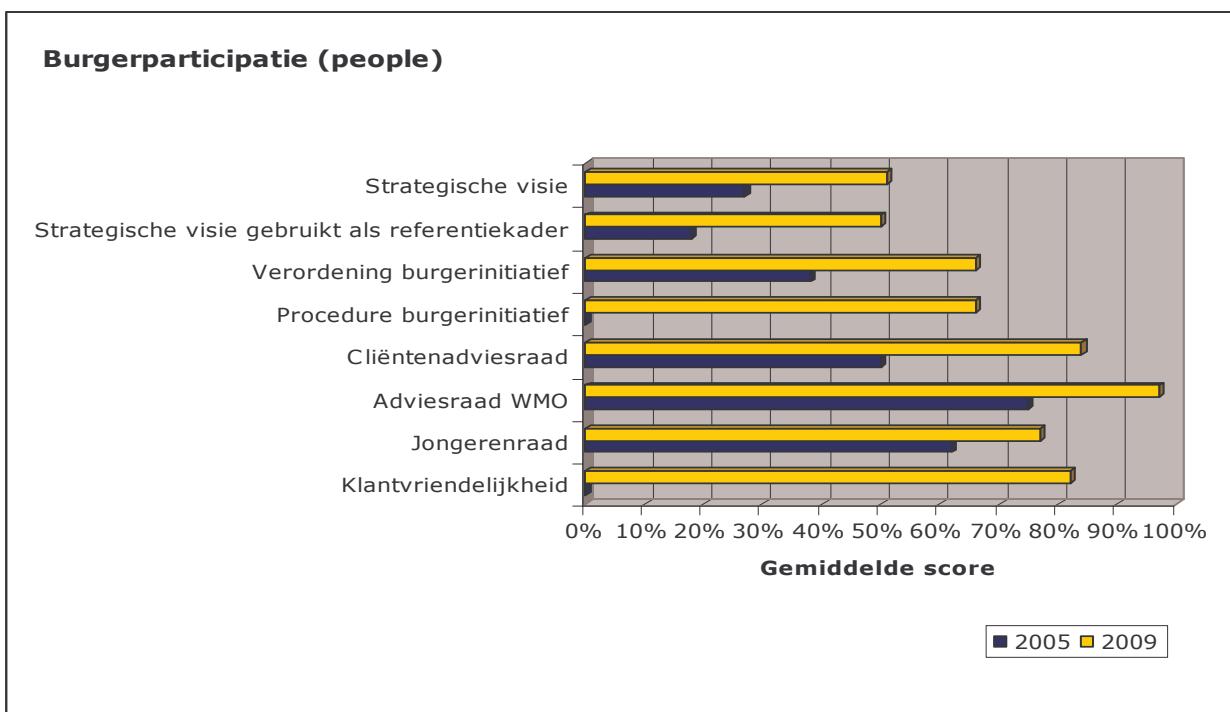
"Burgerparticipatie....verwijst naar een samenleving waarin 'de driehoek' van burgers, overheid en maatschappelijke organisaties evenwichtig de lusten en lasten, rechten en plichten, 'zorgen voor' en 'zorgen dat' verdelen."

(MOVISIE, factsheet Burgerparticipatie en de Wmo.)

"Het is effectief om burgers te betrekken bij het opstellen van beleid dat hen raakt. Vanuit een democratisch oogpunt, maar ook omdat het beleid er beter van wordt."

(Instituut voor Publiek en Politiek, www.publiek-politiek.nl)

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de gemiddelde scores per vraag in 2009 en waar mogelijk eveneens de gemiddelde scores op dezelfde vraag in 2005.

De resultaten laten zien dat gemeenten zich in toenemende mate inspannen om hun inwoners te betrekken bij beleidsvraagstukken. De nieuwe Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) heeft hier zeker ook aan bijgedragen. Burgers hebben eveneens steeds meer mogelijkheden om onderwerpen op de politieke agenda te zetten en worden met nadruk uitgenodigd om feedback te geven over het functioneren van hun gemeente.

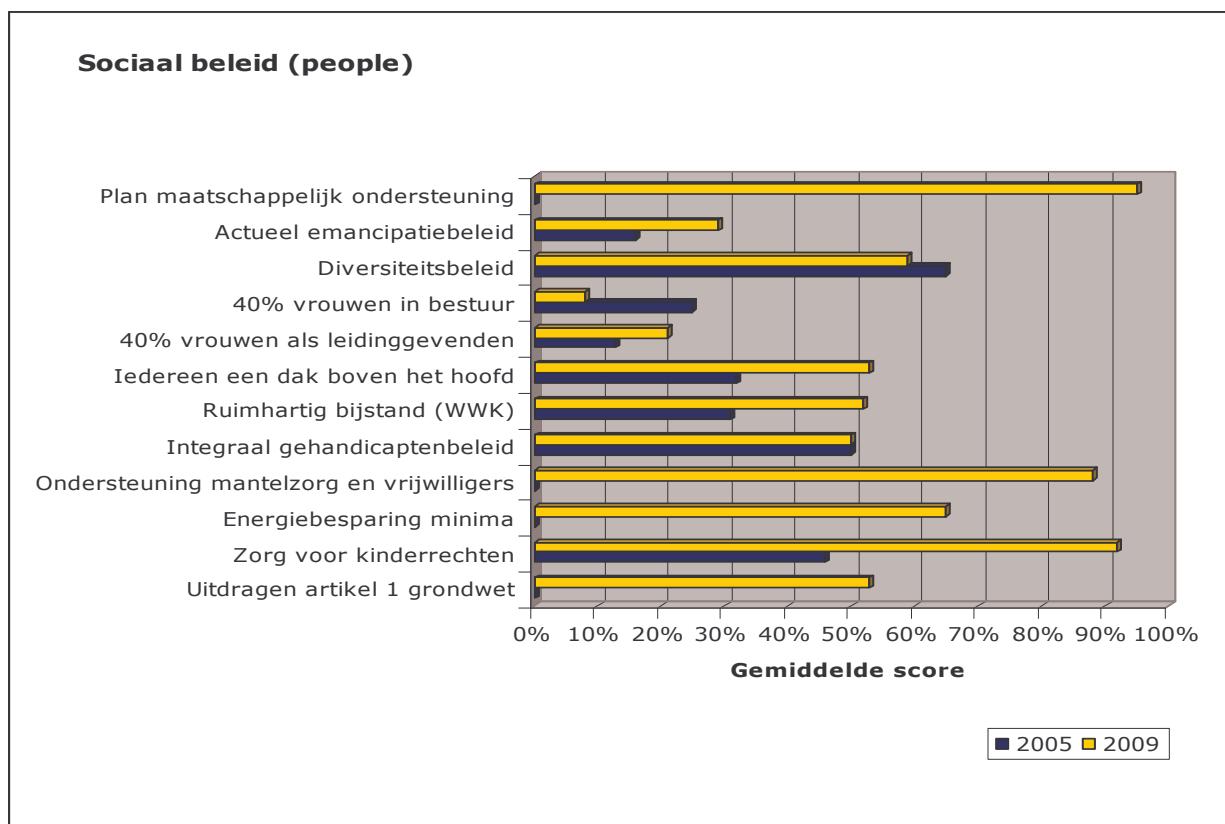
Sociaal beleid

"Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en behoren zich jegens elkaar in een geest van broederschap te gedragen."

(Artikel 1 van de Universele Verklaring van de rechten van de mens)

Een belangrijke taak van gemeenten is het versterken van sociale cohesie en het beschermen van minderheden en zwakkeren in de samenleving. Belangrijk is dat niemand wordt buitengesloten en kansen worden gecreëerd voor deelname aan het maatschappelijke leven.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de gemiddelde scores per vraag in 2009 en waar mogelijk eveneens de gemiddelde scores op dezelfde vraag in 2005.

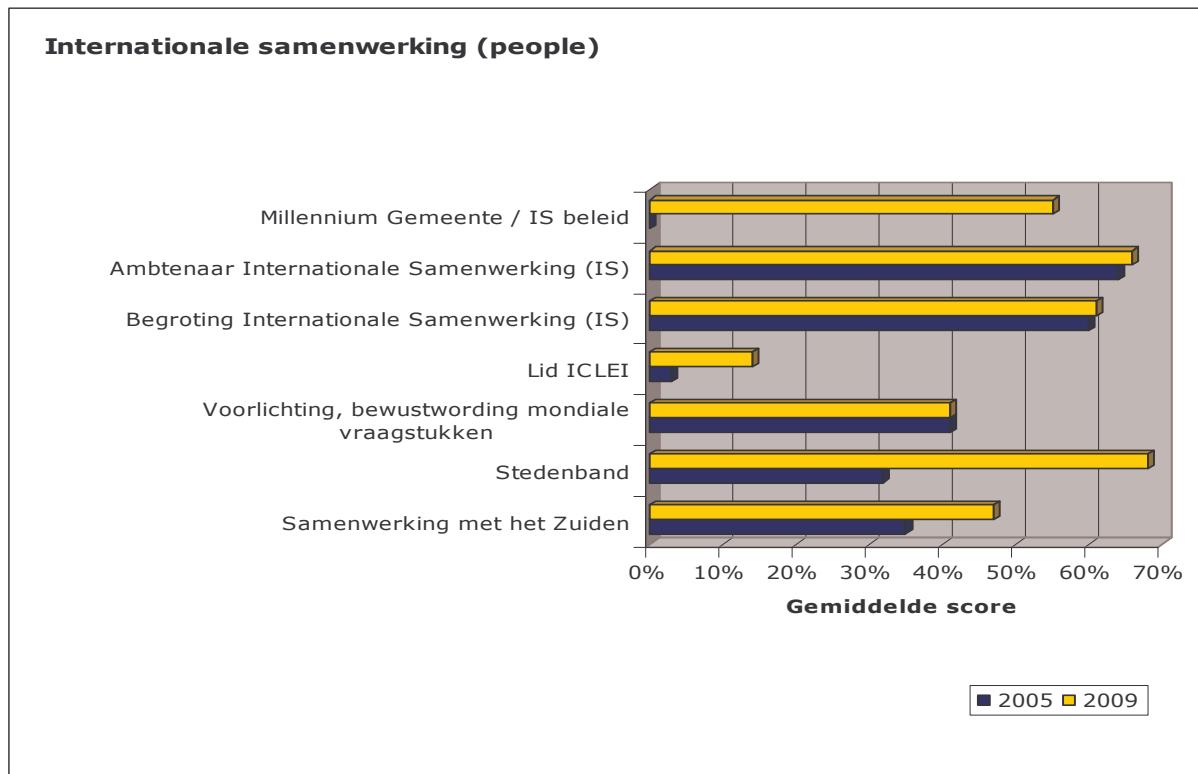
Er wordt nog steeds opvallend weinig gescoord op de ambitie van ten minste 40% vrouwen aan de top. Tot op heden konden maar vier gemeenten de twee vragen betreffende dit thema positief beantwoorden: **Brummen, Bussum, Leidschendam-Voorburg** en **Voorschoten**.

Dat betekent niet alleen een onderbenutting van sociaal kapitaal, het zegt ook dat de afweging tussen sociale, ecologische en economische belangen vooral door mannen wordt gedaan. Er worden weinig vorderingen gemaakt met betrekking tot diversiteitbeleid; emancipatiebeleid is momenteel niet erg 'en vogue'.

Internationale samenwerking

Onder het motto "Een wereld aan kansen" deed de VNG in samenwerking met de NCDO en COS Nederland een oproep aan lokale bestuurders om een internationale paragraaf op te nemen in elk collegeprogramma. Naast solidariteit zijn kennisuitwisseling en het faciliteren van handelsrelaties belangrijke motieven voor internationaal beleid.

Duurzame ontwikkeling betekent vooral ook rekening houden met behoeften en ambities van mensen elders. Het begrip 'wereldburgerschap' stond dan ook in dit onderdeel centraal.

77 deelnemende gemeenten draagt het predicaat Millennium Gemeente. De praktijk leert dat dit concept veel handvaten biedt om lokaal aandacht en actie te genereren voor de mondiale dimensies van het duurzaamheidsverhaal.

Millennium Gemeenten scoren beduidend hoger op de Lokale Duurzaamheidsmeter dan gemeenten die dit predicaat niet dragen: 66% versus 46%. Concrete aandacht voor mondiale vraagstukken zorgt naar verwachting voor een groter (politiek) **draagvlak voor een ambitieus duurzaamheidsbeleid**.

PLANET

De ecologische dimensie van duurzame ontwikkeling

Centraal in de vragenlijst *Planet* staat het behoud, de bescherming en het beheer van de natuurlijke hulpbronnen: de diversiteit aan plant- en diersoorten, kwaliteit en kwantiteit van water, luchtkwaliteit, bodemvruchtbaarheid, et cetera. In de volgende tabellen en begeleidende tekst is per subthema inzichtelijk gemaakt hoe de score in 2009 is ten opzichte van 2005.

Best practices vragenlijst Planet 2009

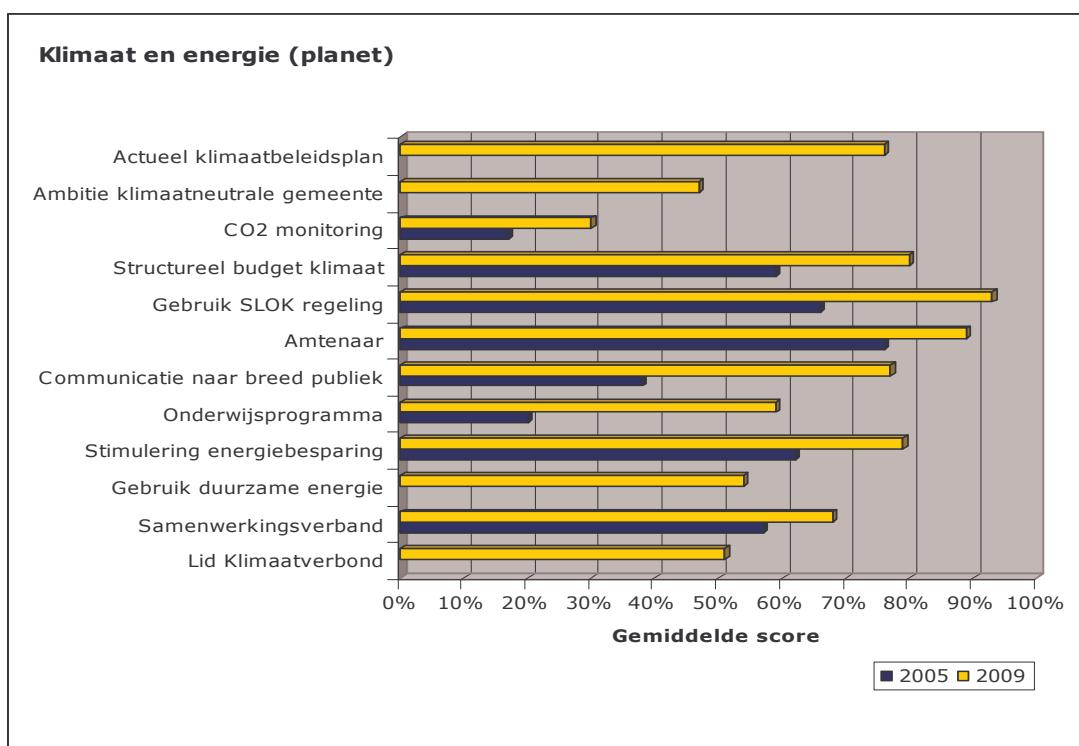
Delft	100%
Breda	100%
Tilburg	98%
Groningen	98%
Alkmaar	98%

Klimaat en energie

De klimaatdoelstellingen van het huidige kabinet zijn:

- a) een reductie van de uitstoot van broeikasgassen van 30% in 2020 t.o.v. 1990
- b) een energiebesparing van 2% per jaar
- c) een aandeel van hernieuwbare energiebronnen van 20% in 2020

Gemeenten spelen een belangrijke rol in het realiseren van deze doelstellingen. De vragen bij dit thema waren vooral gericht op de kaderstelling (ambitiestelling) en het versterken van draagvlak voor de lokale ambities in relatie tot de problematiek rond klimaatverandering. In de vragenlijst *Profit* is nader ingegaan op maatregelen ter bevordering van 'klimaatvriendelijk' consumeren en produceren.

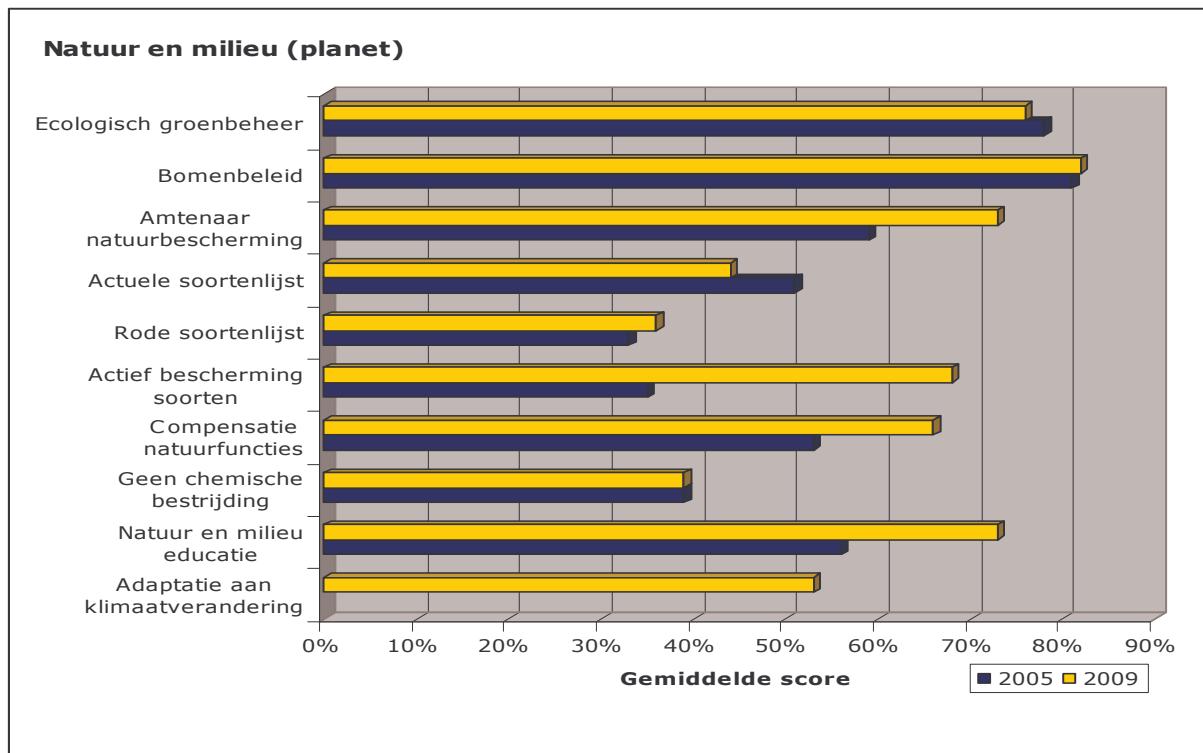

Klimaatverandering staat momenteel duidelijk hoog op de lokale agenda's. Dit jaar is voor het eerst aan gemeenten de vraag voorgelegd of zij de ambitie hebben om binnen een bepaalde termijn een **klimaatneutrale gemeente** te worden. In een klimaatneutrale

gemeente, beter aangeduid met CO₂-neutrale gemeente, is de netto CO₂-uitstoot gelijk aan 0. Energiebesparing, duurzame energie en compensatie zijn middelen om dit doel te bereiken. Maar liefst **75** gemeenten (47%) heeft hiervoor een termijn afgesproken!

Natuur en Milieu

Vragen onder dit subthema hadden vooral betrekking op het behoud en versterken van de lokale flora en fauna (biodiversiteit) en op overige ecologische of milieudiensten binnen de grenzen van de gemeente.

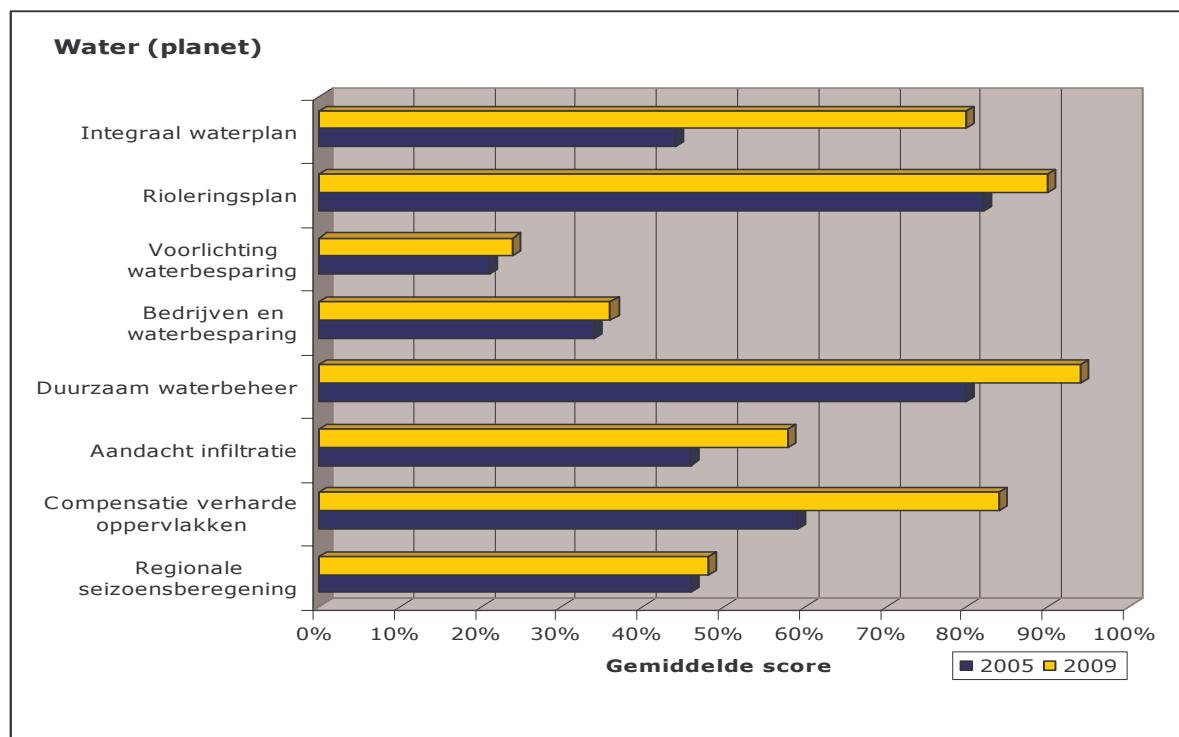
Hoewel het groenbeheer en de zorg voor bomen duidelijk een taak is van gemeenten, lijkt het op peil houden van kennis over de lokale flora en fauna en eventuele bedreigde soorten niet van groot belang geacht. Ook valt op dat **nog steeds 60% van de gemeenten chemische bestrijdingsmiddelen gebruikt bij groenbeheer en onderhoud van bestrating**.

Water

Waterbeheer betekent:

- controleren en onderhouden van dijken (zorg voor de waterkering)
- zuiveren van afvalwater en zorgen voor schoon oppervlaktewater (zorg voor waterkwaliteit)
- er voor zorgen dat er niet te veel en niet te weinig water is (zorg voor waterkwantiteit)

Gemeenten hebben een zorgplicht voor afvalwater, grondwater en hemelwater. In de Europese Kader Richtlijn Water staat ecologie centraal, hetgeen moet worden doorvertaald op alle bestuursniveaus.

We zien hier geen grote verschillen met de vorige beleidsperiode. Samen met de provincie, en waterschappen is in heel Nederland de afgelopen jaren hard gewerkt aan het uitwerken van integrale waterbeheerplannen. In de meeste gemeenten is wat betreft afvalwater de logica van preventie – scheiden - zuiveren het uitgangspunt en het belang van waterberging verankert in beleid. Wel gaven enkele gemeenten aan dat regionale seisoensberging gezien hun ligging op hoge zandgronden niet van toepassing is.

Waterbesparing heeft geen prioriteit bij gemeenten, voorlichting over dit onderwerp wordt liever overgelaten aan de waterleidingbedrijven.

PROFIT

De economische dimensie van duurzame ontwikkeling

Economische ontwikkeling gaat over productie, werkgelegenheid, efficiëntie en rendement. De uitdaging is ervoor te zorgen dat de vooruitgang van de één niet ten koste gaat van een ander of van toekomstige generaties.

De vragenlijst *Profit* is vooral gericht op de voorbeeldrol van de overheid op het gebied van duurzame bedrijfsvoering en haar mogelijkheden om duurzaam ondernemen te bevorderen. Het zorgdragen voor een goede bereikbaarheid in het belang van de lokale economie evenals het stimuleren van duurzame mobiliteit, behoort ook tot het takenpakket van de gemeente.

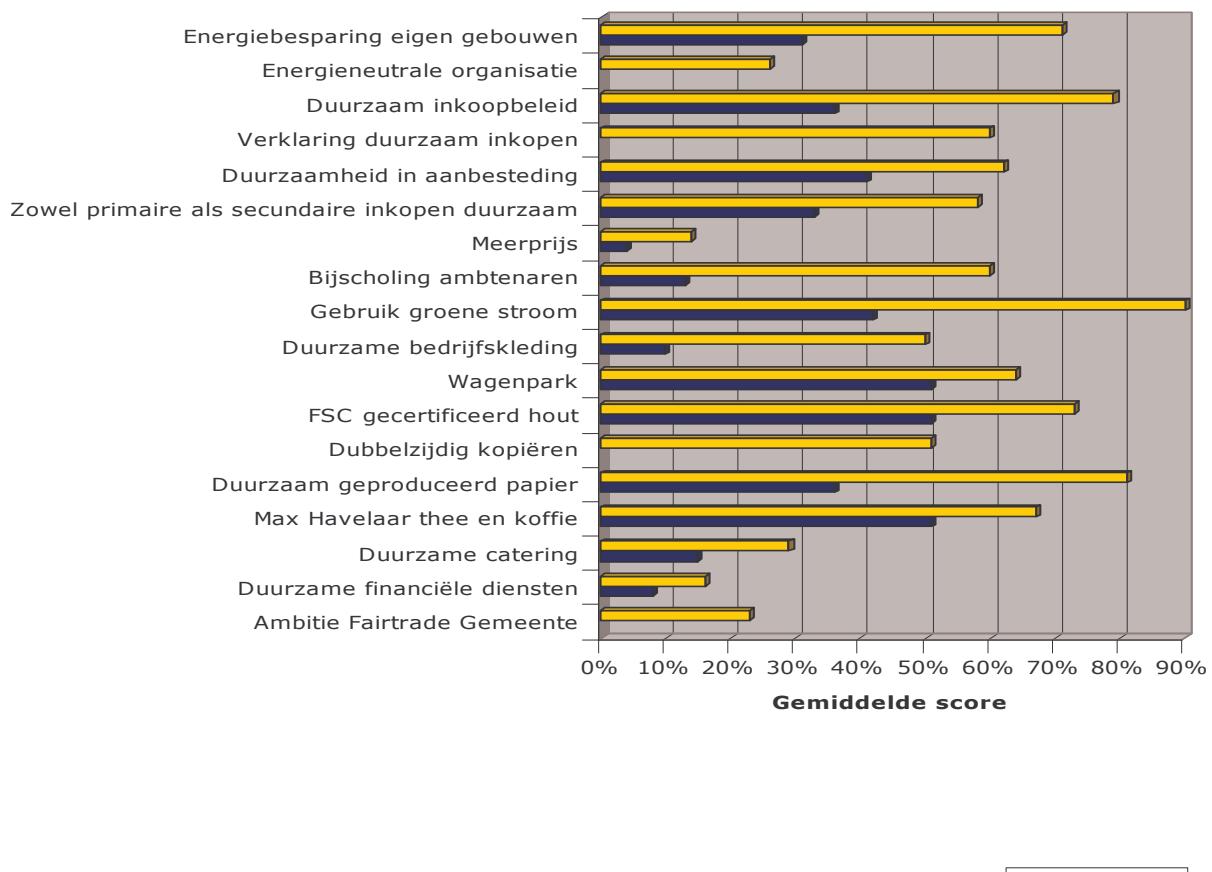
Best practices Profit 2009

Groningen	94%
Alkmaar	92%
Rotterdam	88%
Breda	86%
Amersfoort	86%

Duurzame bedrijfsvoering

Binnen dit subthema wordt vooral ingegaan op twee belangrijke rollen die de (lokale) overheid kan spelen om duurzaam ondernemen te bevorderen: zij heeft een voorbeeldfunctie en daarnaast vormt de overheid in zijn geheel een invloedrijke marktpartij.

Duurzame bedrijfsvoering (Profit)

Maar liefst **90%** van de deelnemende gemeenten geeft aan uitsluitend gebruik te maken van groene stroom! En **40** gemeenten (26%) hebben als doel gesteld om zelf het goede voorbeeld te geven en ervoor te zorgen om als organisatie in 2015 klimaatneutraal te zijn.

Wat betreft de voorbeeldrol van lokale overheden zou er in veel gemeenten meer aandacht mogen gaan naar het **verduurzamen van de catering**, het kiezen voor **duurzame bedrijfskleding** en het zorg dragen dat er standaard **dubbelzijdig gekopieerd** wordt.

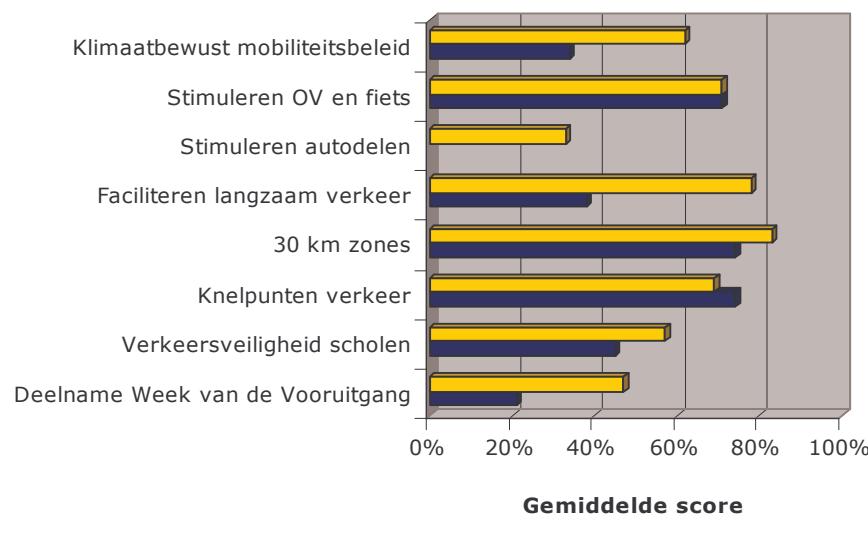
Wel of geen meerprijs incalculeren? Een discussiepunt is in hoeverre er rekening gehouden moet worden met een eventuele meerprijs van duurzame producten en/of diensten. Wat ons betreft is het belangrijk om voor zowel inkopers als leveranciers hier duidelijk afspraken over te maken.

Weinig gemeenten zorgen ervoor dat (een gedeelte van) de financiële reserves op een duurzame wijze beheerd worden. De **24** gemeenten die de betreffende vraag met 'ja' beantwoordden, laten echter zien dat dit wel degelijk mogelijk is.

Duurzame mobiliteit

Goede bereikbaarheid is een belangrijke factor voor economische ontwikkeling. De onderstaande vragen zijn gericht op het stimuleren van een zuinige en schone mobiliteit. Enkele vragen zijn eveneens gericht op het bevorderen van verkeersveiligheid.

Duurzame mobiliteit (profit)

Wat betreft het bevorderen van verkeersveiligheid zijn de gemiddelde inspanningen van gemeente vrijwel gelijk gebleven. Er is echter wel meer aandacht voor het feit dat autoverkeer een belangrijke factor is wat betreft CO₂-uitstoot en er dus relaties gelegd moeten worden tussen klimaatambities en verkeersbeleidsplannen.

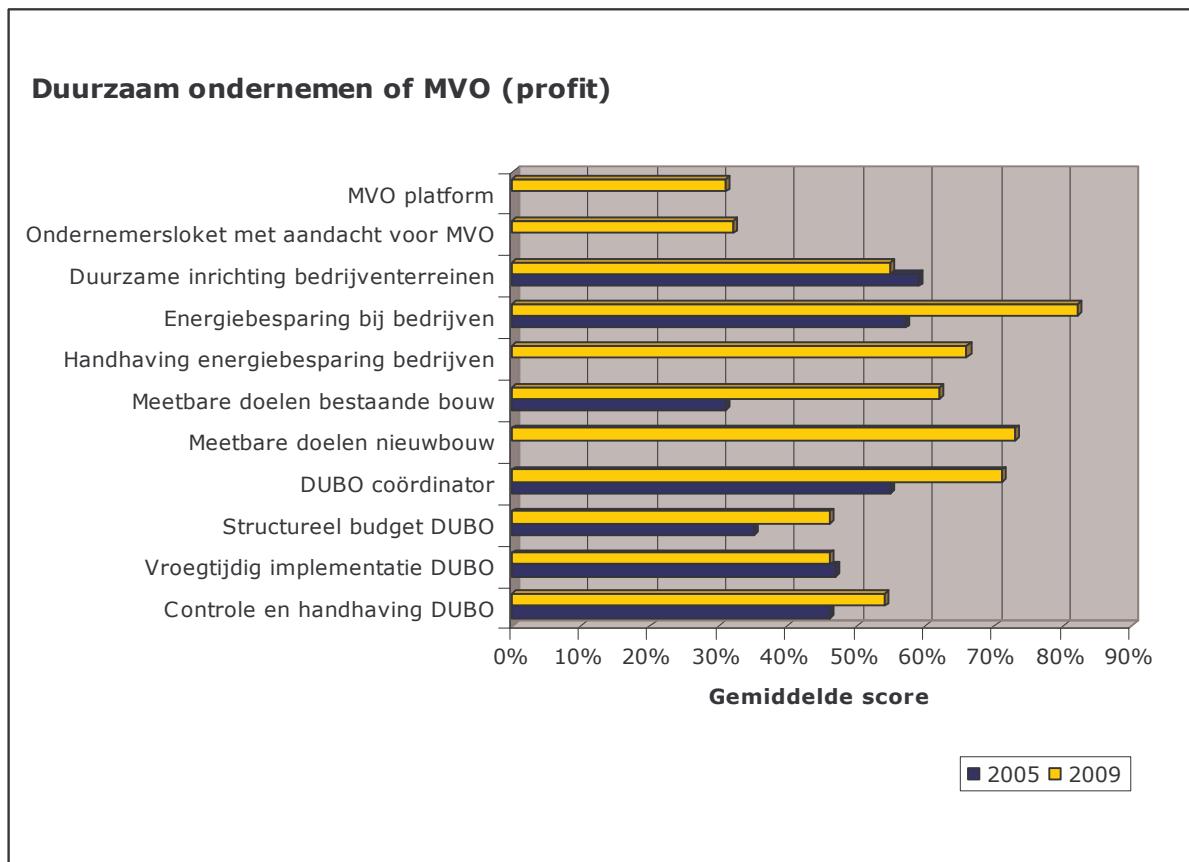
Duurzaam ondernemen of MVO

Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) of duurzaam ondernemen is een vorm van ondernemen gericht op economische prestaties (profit), met respect voor de sociale kant (people), binnen de ecologische randvoorwaarden (planet).

(Bron: Wikipedia)

Een gemeente heeft diverse mogelijkheden om ondernemers in haar regio te stimuleren en te helpen om voortgang te boeken op het terrein van maatschappelijk verantwoord ondernemen. (o.a. MVO Nederland biedt hiervoor veel praktische voorbeelden en tips, zie www.mvonederland.nl)

Een sector waar (lokale) overheden veel invloed hebben om de 'core business' te verduurzamen is de (woning)bouw. In aansluiting op de vorige duurzaamheidsmeting wordt hier meer accent op gelegd. Duurzaam bouwen gaat niet alleen over energieprestaties maar betreft eveneens onderwerpen als gebruikte materialen en gebruikskwaliteit.

Er wordt samen met het bedrijfsleven hard gewerkt aan energiebesparing en duurzaam bouwen. Partijen bij elkaar brengen om het bredere thema van maatschappelijk verantwoord ondernemen te agenderen en verder handen en voeten te geven, gebeurt echter nog maar mondjesmaat.

5. CONCLUSIES

In het voorafgaande hoofdstuk zijn de belangrijkste resultaten weergegeven en enkele conclusies per thema gepresenteerd. In dit hoofdstuk staan de meest opvallende conclusies van de campagne Lokale Duurzaamheidsmeter 2009 op een rijtje.

INHOUDELIJK

Duurzaamheid staat weer hoog op de lokale agenda's

In vergelijking met 2005 laat de Lokale Duurzaamheidsmeter 2009 betere scores over de gehele linie zien. In vergelijking met de meting in 2004/2005, toen er een 'dip' werd geconstateerd, heeft duurzaamheid de laatste jaren hoog op de politieke agenda gestaan: er is in veel gemeenten duidelijk vooruitgang geboekt.

Veel oude bekenden in de top: duurzaamheid beklijft

Als we alle resultaten sinds 1999 op een rijtje zetten, is duidelijk dat gemeenten die al vroeg hun koers hebben uitgezet dit steeds verder doorvoeren en binnen de organisatie verankeren.

Minister Guusje Ter Horst met de koplopers op 9-9-9

V.l.n.r.: dhr. Scherrenberg (Tilburg), wethouder Visscher (Groningen), wethouder Willems (Breda), minister Ter Horst, wethouder Van 't Erve (Amersfoort), wethouder Binnendijk (Alkmaar) en wethouder Van der Meer (Nijmegen)

Strategische visie nog geen algemeen goed

Duurzame ontwikkeling vraagt om een brede integrale visie waarin het wensbeeld op lange termijn van de sociale, ecologische en economische kwaliteiten van de samenleving gegeven wordt. De eerste vraag van de Lokale Duurzaamheidmeter luidt dan ook:

1. *Het principe van duurzame ontwikkeling is verankerd in een strategische visie die op een participatieve wijze tot stand is gekomen.*

Hoewel hierop duidelijk vaker positief op geantwoord is dan in de vorige periode, is opvallend dat nog steeds de helft van de gemeenten geen dergelijke (midden)lange termijn visie ontwikkeld heeft.

Vraagtekens bij sociale dimensie

Dat de Lokale Duurzaamheidsmeter eveneens onderwerpen als burgerparticipatie, sociaal beleid en internationale samenwerking belicht, leverde aardig wat vraagtekens op: "wat heeft dit nu met duurzaamheid te maken?" Minister Ter Horst gaf duidelijk antwoord op deze vraag: "*Duurzaamheid is meer dan het verlagen van CO₂-uitstoot! Het uitgangspunt is People, Planet en Profit en de P van People wordt te vaak vergeten.*"

Meer aandacht voor burgerparticipatie

Gemeenten hebben meer aandacht voor het betrekken van inwoners bij beleidsvraagstukken. De nieuwe Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) heeft hier duidelijk invloed op maar ook meer mogelijkheden voor burgerinitiatieven en de deelname aan bewustwordingscampagnes laten een positieve tendens zien.

Klimaatakkoord zet zoden aan de dijk

Er wordt vooral hard gewerkt op het gebied van energiebesparing, duurzame bouw, duurzame mobiliteit en duurzaam inkopen. Opvallend is hoe met name inkoopafdelingen bezig zijn met de invulling van het bekende trio *People Planet Profit* (of zoals MVO-slogan van NEVI luidt: *People, Planet & Procurement*, zie www.nevi.nl).

Op weg naar klimaatneutraal

Maar liefst **75** gemeenten (47%) heeft een termijn afgesproken om klimaatneutraal te worden. **40** gemeenten (26%) heeft als doel gesteld om zelf het goede voorbeeld te geven en ervoor te zorgen om als organisatie in 2015 klimaatneutraal te zijn. Dat de laatste score beduidend lager is dan de eerste roept wel wat vragen op. Is het niet logisch dat de weg naar een klimaatneutrale gemeente begint met het zorgen dat de eigen organisatie een netto CO₂-uitstoot van 0 realiseert?

Monitoring en controle van uitvoering laat te wensen over

Een belangrijke vraag blijft in hoeverre kan worden aangetoond dat doelstellingen, zoals vermindering van CO₂-uitstoot en het gebruik van FSC gecertificeerd hout, ook daadwerkelijk gerealiseerd worden.

PROCES

Veel waardering voor transparantie en brede perspectief Duurzaamheidsmeter

Veel ambtenaren vonden het een positieve ervaring om bij collega's op diverse afdelingen te raden te gaan voor de beantwoording van specifieke vragen. In hun ogen is het belangrijk om zo nu en dan weer eens te kijken naar het lokale duurzaamheidbeleid in breed perspectief. Dit is precies wat beoogd wordt met het aanreiken van de vragenlijsten.

De helpdesk van de Lokale Duurzaamheidsmeter ontving meer waardering dan voorheen voor het inzichtelijk en toegankelijk maken van de lokale stand van zaken met betrekking tot duurzame ontwikkeling in breed perspectief.

Interne communicatie eveneens een punt van aandacht

De moeite die het hier en daar kostte om gegevens boven water te krijgen en de vele correcties die achteraf gedaan werden, laten zien dat het delen van informatie en de toegang tot informatie nog te wensen overlaat. Vooral over de deelname aan samenwerkingsverbanden of landelijke campagnes was soms opvallend weinig bekend.

6. KANTTEKENINGEN EN VOORUITBLIK

Duurzame ontwikkeling begint met transparantie

Alleen al de deelname aan de Lokale Duurzaamheidsmeter verdient alle lof. Voor het maken van duurzame keuzes is samenspel en transparante communicatie nodig. Dit is altijd de belangrijkste doelstelling van de Lokale Duurzaamheidsmeter geweest: het bieden van een bron van inspiratie die voor iedereen toegankelijk is.

Ruim een derde van alle Nederlandse gemeenten deed dit jaar mee en vulde één of meerdere vragenlijsten in. Gezien de deelname geheel op vrijwillige basis geschiedt zijn we heel tevreden met deze aantallen. De volgende factoren zijn zeker van invloed geweest op het besluit van een gemeente om wel of niet gevolg te geven aan onze oproep om mee te doen:

- Een flink aantal gemeenten was bezig met een fusieproces. Dit biedt duidelijk geen geschikte context om de vragenlijsten in te vullen.
- Gemeenten worden van allerlei kanten benaderd om mee te doen met ‘benchmarking’ en beleidsmonitoren. Diverse ambtenaren gaven aan dat men gezien de tijd keuzes moet maken en er daardoor besloten was om niet mee te doen.
- Van enkele gemeenten weten we dat de vragenlijsten wel degelijk zijn ingevuld maar dat men het niet opportuun achtte om de resultaten vervolgens publiekelijk via onze website toegankelijk te maken.
- In een enkel geval kon het college van B&W zich niet vinden in het gedachtegoed of de opzet van de Lokale Duurzaamheidsmeter en zag men daardoor van deelname af.

Lat te hoog of te laag?

Het is anno 2009 dringen aan de top. Veel van de koplopers gaven bovendien aan dat er meer op het terrein van duurzaamheid gedaan wordt dan via de Lokale Duurzaamheidsmeter kan worden weergegeven. Ook vinden sommigen dat het accent nogal zwaar ligt op het wel of niet bestaan van beleidskaders en te weinig op uitvoering.

Aan de andere kant laat het eindresultaat een duidelijke ‘ranking’ zien: er bestaan dus nog steeds belangrijke verschillen tussen gemeenten. Verder is er ook de ambitie de situatie enigszins vergelijkbaar te houden in de tijd en tussen de zeer verschillende gemeenten, wat het eveneens moeilijk maakt om het instrument verder aan te passen.

De huidige resultaten geven zeker aanleiding om in 2013 wederom een actualisatie van de vragenlijsten te overwegen en de ambities verder op te schroeven. Wel is het nog de vraag of in de huidige economische context het duurzaamheidsbeleid overall stand zal houden. In 2004/05 zagen we bijvoorbeeld duidelijk een dip toen de subsidiekaders voor het stimuleren van duurzame ontwikkelingen werden teruggeschroefd.

Rapportages en verdere mogelijkheden voor deelname

De stand van zaken anno 2009 staat met deze rapportage vast. COS Nederland gebruikt dit rapport als ijkpunt voor een volgende editie in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen in 2014. De gegevens van de afgelopen jaren zullen tevens als basis dienen voor een trendanalyse naar lokaal duurzaamheidsbeleid door de Universiteit van Tilburg in 2010.

Het blijft wel mogelijk om de vragenlijsten in te vullen. En niet alleen gemeenten kunnen gebruik maken van de het instrument, het is immers vooral bedoeld als een handvat voor maatschappelijke organisaties om met gemeenten in gesprek te gaan over duurzame ontwikkeling vertaald naar lokaal beleid.

Uiteindelijk is het doel om met verenigde krachten ervoor te zorgen dat de lokale politiek vooral zal (blijven) sturen op duurzame ontwikkelingen.

Bijlage 1 - OVERZICHT RESULTATEN PER PROVINCIE

- Aantal gemeenten en aantal inwoners per 1-1-2008 (ref: CBS)
- Kleurencode: **geel**: koploper provincie, **rood**: tevens koploper landelijk

Drenthe

Deelname: 6 van de in totaal 12 gemeenten

Gemeente	Aantal inwoners	Totaalscores
Tynaarlo	31.974	82,1%
Hoogeveen	54.468	61,4%
Emmen	109.151	60,7%

Flevoland

Deelname: 3 van de in totaal 6 gemeenten

Gemeente	Aantal inwoners	Totaalscores
Lelystad	73.063	78,6%
Dronten	38.528	31,7%
Noordoostpolder	45.716	18,6%

Friesland

Deelname: 7 van de in totaal 31 gemeenten

Gemeente	Aantal inwoners	Totaalscores
Leeuwarden	92.864	83,4%
Tytsjerksteradiel	32243	81,4%
Bolsward	9.730	76,6%

Gelderland

Deelname: 19 van de in totaal 56 gemeenten

Gemeente	Aantal inwoners	Totaalscores
Nijmegen	161.251	91,7%
Apeldoorn	155.108	89,0%
Wageningen	36.215	77,9%

Groningen

Deelname: 9 van de in totaal 25 gemeenten

Gemeente	Aantal inwoners	Totaalscores
Groningen	182.484	92,4%
Leek	19.289	72,4%
Zuidhorn	18.374	69,0%

Limburg

Deelname: 14 van de in totaal 40 gemeenten

Gemeente	Aantal inwoners	Totaalscores
Maastricht	118.004	84,8%
Kerkrade	48.334	67,6%
Meerssen	19.744	64,1%

Noord-Brabant

Deelname: 28 van de in totaal 68 gemeenten

Gemeente	Aantal inwoners	Totaalscores
Breda	170.960	93,8%
Tilburg	202.091	91,7%
Waalwijk	45.641	85,5%

Noord-Holland

Deelname: 24 van de in totaal 61 gemeenten

Gemeente	Aantal inwoners	Totaalscores
Alkmaar	93.876	93,8%
Heemskerk	38.381	78,6%
Heerhugowaard	50.390	75,9%

Overijssel

Deelname: 7 van de in totaal 25 gemeenten

Gemeente	Aantal inwoners	Totaalscores
Deventer	97.342	80,7%
Dalfsen	26.735	65,5%
Steenwijkerland	43.282	64,1%

Utrecht

Deelname: 12 van de in totaal 29 gemeenten

Gemeente	Aantal inwoners	Totaalscores
Amersfoort	141.211	91,7%
Houten	46.475	73,8%
Nieuwegein	61.087	66,9%

Zeeland

Deelname: 7 van de in totaal 13 gemeenten

Gemeente	Aantal inwoners	Totaalscores
Veere	21.998	75,2%
Tholen	25.264	57,2%
Terneuzen	55.155	56,6%

Zuid-Holland

Deelname: 31 van de in totaal 86 gemeenten

Gemeente	Aantal inwoners	Totaalscores
Delft	96.168	87,6%
Rotterdam	582.951	84,1%
Alphen a/d Rijn	71.658	80,0%